

Vasil Navumau, *The Belarusian Maidan in 2006. A New Social Movement Approach to the Tent Camp Protest in Minsk*, Polish Studies in Culture, Nations and Politics, vol. 5, edited by Joanna Kurczewska and Yasuko Shibata, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Warszawa, Wien: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2016, 260 pp.

Praca Białorusina Wasilego Naumowa jest zmienioną wersją rozprawy doktorskiej powstałej w ramach studiów doktoranckich w Szkole Nauk Społecznych Instytutu Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie (promotorką doktoratu a zarazem współredaktorką tomu była prof. Joanna Kurczewska). Tematyka książki zasługuje na uwagę. Publikacje w miarę całościowo traktujące zjawisko „miasteczka namiotowego” w Mińsku w marcu 2006 roku są nieliczne, w literaturze polskiej takich nie ma, a teksty przyczynkarskie dotyczące tej problematyki również mają w naszych badaniach charakter incydentalny. Tak jest, mimo że literatura białorusoznawcza narasta w ostatnich latach. Ma jednak niezwykle rzadko charakter socjologiczny. Książka nosi tytuł *Białoruski Majdan w 2006 roku. Podejście do miasteczka namiotowego jako akcji protestu w Mińsku w ramach nowego ruchu społecznego*. Składa się z dwóch części. Część pierwsza *Obraz aktywności społecznej we współczesnej Białorusi* zawiera dwa rozdziały. Pierwszy *Przed miasteczkiem namiotowym 2006 roku* (s. 23–83) oraz drugi *Miasteczko namiotowe jako świadectwo aktywności społecznej* (s. 85–87). Część druga *Miasteczko namiotowe jako laboratorium społeczne i polityczne dla koncepcji Deluzjańskich* składa się z rozdziału pierwszego zatytułowanego *Narzędzia teoretyczne do analizowania współczesnych ruchów społecznych* (s. 111–148) oraz drugiego noszącego tytuł *Molaryzacja (Molarization) i procesy molekularne miasteczka namiotowego* (s. 149–206). Pracę poprzedza wstęp, natomiast zamykają: podsumowanie, uwagi końcowe, bibliografia i dodatki (tabele, wykresy).

Część pierwsza pracy poświęcona została społecznej aktywności Białorusinów w latach 1985–2005 (rozdział pierwszy) – z licznymi odwołaniami do doświadczeń Polski i Ukrainy z omawianego okresu – oraz, w rozdziale drugim, omówieniu przebiegu buntu społecznego (zwanego niekiedy dżinsową rewolucją), głównie młodzieżowego, którego miejsce w centrum Mińska na placu Październikowym po rozbiciu namiotów przez protestujących zostało nazwane miasteczkiem namiotowym (po białorusku: *на́мётавы запавок*). Ta część pracy w znacznej mierze ma charakter opisowy, dokumentacyjny, co wynika z faktu, iż rozważania te potraktowane zostały jako wprowadzające do głównego przedmiotu badań; nie miały być przedmiotem głębszej analizy, a relacją z faktów i procesów umożliwiających zrozumienie zaistnienia miasteczka namiotowego. Za korzystne poznawczo uznać można analogie między mińskim miasteczkiem namiotowym

a kijowskim Majdanem 2004 roku. Pojawiają się one w różnych miejscach pracy, dając szanse na interesujące interpretacje. Sporo uwagi poświęcono możliwościom sklasyfikowania reżimu na Białorusi, odwołując się do ustaleń Aleksieja Pikulika. Ciekawe są rozważania dotyczące różnych rodzajów tożsamości (sowieckiej, narodowej, kreolskiej) Białorusinów. Autor wykazał się znajomością białoruskiej literatury przedmiotu, w tym od lat toczących się dyskusji na temat tożsamości naszych wschodnich sąsiadów. To samo można powiedzieć o porównaniu – za znanym artykułem Jurija Czausowa – ideologii państwa białoruskiego z programem Białoruskiego Frontu Ludowego (BNF). Naumow ma świadomość – sądząc nie tylko po celnym powoływaniu się na innych badaczy (choćaby na Andrieja Jegorowa) – jak ograniczona była aktywna opozycja: nie część społeczeństwa białoruskiego, ale również tego, że organizatorzy masowych akcji, działając w zamkniętym świecie opozycji, nie zamierzali wyjść poza swój wąski krąg społeczny. Uważa miasteczko za mieszczące się w kategoriach nowych ruchów społecznych. Znaczne fragmenty tej części książki oparte zostały na obszernej i cennej faktograficznie książce *Хрышчэнне нацыі. Масавыя акцыі 1988–2009*, пад агульнай рэдакцыяй Валера Булгакава, Андрэя Дынько, Вільня Інстытут беларусістыкі 2011.

Część druga pracy ma w rozdziale pierwszym charakter teoretyczny, w drugim jej autor analizuje, korzystając z zaprezentowanych wcześniej narzędzi badawczych, miasteczko namiotowe, powołując się na przyjęte wcześniej koncepcje. Odwołując się do teorii nowych ruchów społecznych, przywołuje takich autorów, jak Ernesto Laclau i Chantal Mouffe, zwłaszcza zaś – to podkreśla sam Autor – Alberto Melucciego. Doszukuje się – w różnych częściach pracy – związków między cechami współczesnych ruchów społecznych a aktywnym użytkowaniem nowoczesnych środków przekazu, głównie Internetu. Odwołuje się przy tym do złożonych koncepcji badawczych współczesnych uczonych, w tym filozofów. Oprócz wyżej wymienionych w pracy pojawiają się ustalenia m.in. znanego filozofa francuskiego Gillesa Deleuze’a (twórcy modelu kłacza), mniej znanego Amerykanina Ulisesa A. Mejiasa. Naumow bardzo często sięga do rozważań i koncepcji zawartych w pracy magisterskiej Kanadyjczyka Nicholasa Montgomeryego *Molarization and Singularization: Social Movements, Transformation and Hegemony* z 2007 roku oraz ustaleń wielu innych badaczy, publikujących teoretyczne rozważania z różnych dziedzin współczesnej humanistyki i nauk społecznych (w tym tak znanych, jak Manuel Castells, Charles Tilly i Anthony Giddens). Autor stosuje Deleuzjański model kłacza do opisu Internetu, traktując go jako narzędzie badawcze. Rekonstruując wydarzenia, sięga głównie do wspomnianej książki pod redakcją Bułhakowa i Dyńki, w rozważaniach teoretycznych odwołuje się przede wszystkim do koncepcji Deleuze’a oraz francuskiego filozofa i psychoterapeuty Felixa Guattari, którzy wprowadzili nowe przeciwieństwo, opozycję między tym, co molowe a tym, co molekularne. Autor sięga także do teorii dyskursu hegemonicznego Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe czy do koncepcji powoływanego już Montgomeryego, który posługuje się pojęciem *molarization*. Na odnotowanie zasługuje omówione krótko w pracy zjawisko zwane *flash mob*, które rozwinęło się (zwłaszcza w kilku ostatnich latach) na Białorusi.

Omawianą pracę należy traktować jako znacznie wykraczającą swym zakresem treściowym (w tym analizami) poza tytułowe miasteczko namiotowe (które trwało jedynie kilka dni). Autor przedstawił w książce wiele aspektów funkcjonowania społeczeństwa białoruskiego, wskazując na jego specyfikę. Praca ma wymiar interdyscyplinarny: politologiczny, historyczny, także – z założenia – socjologiczny, równocześnie pojawiają się odwołania do nazwisk znanych filozofów. Zawarta w niej faktografia jest mało znana czytelnikom anglojęzycznym. Niniejszy tekst stanowi jedynie notę recenzyjną. Sądzę jednak, że ewentualny recenzent temu mógłby zwrócić uwagę na związek między zawartymi w nim licznymi teoriami potraktowanymi jako narzędzia badawcze a ich praktycznym zastosowaniem, a zatem osiągniętymi rezultatami badawczymi. Pozwolę sobie też na sugestię wykraczającą nieco poza rozważania w ramach krótkiej noty. Interesujące i płodne poznawczo byłoby – jak sądzę – porównanie w oddzielnej pracy białoruskiego miasteczka namiotowego 2006 roku z ukraińskimi Majdanami 2004 i 2014 oraz z polską Solidarnością 1981–1982, uwzględniające różne konteksty kulturowe, a – w przypadku Solidarności – także ustrojowe.

Ryszard Radzik